

v Sloveniji še naprej predvsem spoprijema civilna družba, medtem ko ga država na eni strani prepušča formularjem svoje administracije in na drugi homofobiji bruseljske administracije. Knjižico, za katero je upati, da predstavlja le prvi korak pri obravnavanju te še kako aktualne in občutljive teme, pa vsekakor priporočamo v branje vsem, katerih življenja se tako ali drugače križajo z življenji beguncev. Teh pa ravno v Sloveniji sploh ni malo.

Mirsad BEGIĆ

Katarina Majerhold (ur.)

Ali se univerza vrti v krogu svoje moči?

Študentska organizacija Univerze v Ljubljani in Zavod Radio Študent, Ljubljana 2001, str. 159, 1.900,00 SIT (ISBN 961-6211-97-8)

Knjiga z naslovom *Ali se univerza vrti v krogu svoje moči?* je druga po vrsti, ki se v režiji Radia Študent in ljubljanskega ŠOUa ukvarja s problematiko univerze, vsakdanjikom visokošolskega izobraževalnega sistema in siceršnjim stanjem akademskega polja v Sloveniji. In če se je uredniška ekipa pri prvi knjigi z naslovom *Univerza pleše avtonomno?* sukala predvsem okoli fenomena 'krize univerze', so se tokrat posvetili bolj subtilnim in sublimnim parametrom v delovanju sodobnih družbenih institucij - problemu moči in univerze, problemu moči na univerzi, raziskovanju naveze med močjo, znanjem in oblastjo, predvsem skozi preizpraševanja domačih avtorjev.

Veliko je razlogov, zakaj bi utegnili biti tako zastavljena tema zanimiva, poučna, pravzaprav opogumljajoča. Naštejmo nekatere, ki se nam utrnejo na prvo žogo: splošno veljavno je prepričanje, da smo že dolgo nazaj opustili naivno modernistično prepričanje o 'nezainteresiranosti' in apolitičnosti znanosti in znanstvenikov. Ker smo na v (post)industrijskih družbah vsakem koraku izpostavljeni hladnemu vodenju oblasti in znanosti, smo prenehali verjeti, da nas bo enostavno razširjanje in poglobljanje znanosti pripeljalo v raj. Sprevideli smo nevtralnost znanstvenikov in vse pogosteje izražajo

mo dvome v temeljno predpostavko o humanosti strokovnjakov. Na vsakem koraku torej čutimo, da so oni - znanstveniki-strokovnjaki, subjekti, za katere se je še pred kratkim neproblematično predpostavljalo, da vedo, da so prav tako samo ljudje iz mesa in kosti ter krvavi pod kožo. Tudi 'znanstveniki' ter 'znanstvenice' niso imuni pred oblastnimi slastmi in strastmi, ki jih ponuja moč. Hkrati tudi dobro vemo, da so Cerkev, Država in Univerza Sveta trojica sekularizirane zahodne civilizacije. In glede na to, da ga ni družbenega odnosa, ki ne bi bil tako ali drugače določen iz pozicije oblasti in prežet s takšno ali drugačno socialno močjo, potem knjiga, ki se - tako teoretično kot empirično - ukvarja s prepletom znanja, moči in oblasti na lokalnem nivoju, ne more drugega kot obetati.

Knjiga, ki se predvsem ukvarja s problemi moči na Univerzi v Ljubljani (naj naštejemo samo nekatere topike, ki jih knjiga obdeluje: kaj in kje je moč; kje se moč koncentrira in kako se v sodobnosti distribuira; navezava moči na znanje in poučevanje ter odnos moči univerze in znanosti nasproti državi), prinaša dva sklopa: prvega bolj teoretičnega in drugega, ki predstavlja rezultate empirične raziskave - ankete med izobraževalnim kadrom ljubljanske univerze. Teoretske tekste so pripravili predvsem profesorji humanistike in družboslovni misleci: tako bivši minister za šolstvo Pavle Zgaga postavi univerzo za kraj moči znanja, njegov tekst *Znanje je moč, je (lahko) stvar demokracije?* pa obravnava predvsem univerzo kot ustanovo znanosti in znanja. Znanje je argumentativna moč univerze in ta moč ni pogojena z nobenimi zunanjimi koristmi. Avtor zagovarja odmik od objektivističnega racionalizma k bolj intersubjektivnemu, dialoškemu in demokratičnejšemu sistemu komuniciranja znanstvene skupnosti. Četudi priznava določeno zlitje znanja in socialno-ekonomske moči, pa zavoljo ohranitve legitimnosti znanosti predlaga razlikovanje med močjo znanja in močjo kot dejanskimi sociopolitičnimi razmerji.

Sonja Kump v tekstu *Evalvacija in spremi-njanje razmerja moči na univerzi* zajame problematiko evalvacij poučevanja in raziskovanja ter s tem povezane distribucije

moči. Pokaže, da evalvacija s svojim prvotnim namenom - ki naj bi bila vsestranska ocena izobraževalnih programov in drugih organizacijskih dejavnosti na univerzi - odseva, hkrati pa dodatno vzpostavlja razmerja moči različnih skupin znotraj univerze ter izpričuje odnose med univerzo in širšim družbenim kontekstom. S tem nam ponudi zanimiv vidik, kako samorefleksivnost znanosti, oplemenitena s širše utemeljeno ideologijo o povečevanju učinkovitosti, vodi k avtopoetiki univerze kot družbene institucije. Dejan Jelovac s tekstom *Moč znanja in ovedenje moči nakaže simbioze med znanjem-znanostjo in močjo-oblastjo*. Po njem je moderna univerza obrat za proizvodnjo poslušnežev, observatorij in konzervatorij za vzgojo stražarjev sistema. Skozi prizmo starogrške aristotelijanske peripatetične šole predlaga postmoderno revolucijo univerze. Kot pravi: "V tej resnični šoli znanje ni več moment v kroženju kapitala, pa tudi ne gola proizvodna sila," nad vhodom v tako šolo pa naj bi visel moto: "Naj ne vstopa, kdor si ne upa misliti s svojo glavo!" Temeljna maksima te šole - šole sprehajališča, kroženja in srečevanja ljudi, znanj in izkušenj - pa je: "Če hočete biti samosvoji, za nobeno ceno ne hodite operativni!" Jelovac ponudi tudi osnovne pedagoške koordinate te nove šole, predstavi njene cilje in organizacijo, razpiše pa se tudi o hierarhiji odličnosti in kodeksu intelektualne morale skupnosti peripatetičnih postmodernih šolnikov in šolajočih.

Darja Zaviršek s tekstom *Spol na ljubljanski univerzi* lepo pokaže, da ima moč spol, da je moč spolno določena. Skozi perspektivo razmerij med spoloma in na podlagi kratke ter jasne statistične analize pokaže, da v raziskovalno-pedagoški strukturi ljubljanske univerze obstoji očitna neenaka zastopanost žensk. Vedenje je - če posplošimo pretežno moško naravo Univerze - torej v glavnem še vedno spolno pogojeno (pretežno moško), vprašanje pa je, ali to 'spolno' dejstvo nujno pomeni nekaj slabega oz. odklon od neke 'idealno' zastavljene kadrovske strukture sodobne univerze. Odstotek žensk se sicer počasi večja, a fenomen 'steklene stene' deluje tudi na univerzi. Kot ugotavlja avtorica, je bilo za zagotovitev

večje spolne enakosti doslej storjenega odločno premalo, sama pa tudi navede nekaj konkretnih predlogov za izboljšanje položaja žensk v znanosti.

Franc Mali je prispeval sociološko analizo distribucije moči med različnimi profesionalnimi skupinami na sodobni univerzi in posebej na ljubljanski univerzi. V tekstu *Distribucija družbene moči na univerzi in akademski konzervativizem* opozori na birokratsko naravo tukajšnje univerze, na prevladujoč vpliv rednih profesorjev ter na vse večjo moč administracij. Zavedajoč se dejstva, da se družbena moč v univerzi - pa tudi družbena moč same univerze - ne strukturira zgolj okoli ene osi, avtor nakaže temeljne razlike med ameriškim modelom univerze in kontinentalno-evropskim modelom. Spis nam pusti nekakšen priokus, da moč, teža in vpliv akademske sfere v globaliziranem svetu na splošno upadajo. Albin Igljčar je pripravil članek z naslovom *Pravnoinstitucionalni vidiki moči na univerzi*. Izhaja iz razlike med avtoriteto (kot znanosti inherentno obliko moči) in oblastjo (kot znanosti zunanje določena (pravna) pravila). Iz pravne perspektive predstavi institucionalizirane odnose moči in odločanja med univerzo in državo ter univerzo in družbo, predstavi pravno ureditev pooblastil za odločanje, ki na univerzi manifestirajo moč, ter osvetli institucionalizirana razmerja moči znotraj same akademske sfere. Na kratko predstavi sprejemanje aktualne visokošolske zakonodaje ter poglobitve določnice ureditve visokošolskega področja v Sloveniji, predstavi pa tudi akterje, ki odločajo o naravi, vsebinah ter smernicah tukajšnje univerze. Zadnji članek z naslovom *Univerza in moč* pa je delo Igorja Brleka. Po njem univerza ni kraj, kjer bi se dalo naučiti razmišljati z lastno glavo ali reševati aktualnih družbenih in tehničnih problemov, ampak je kraj, ki mlade ljudi nauči predvsem konformizma, oportunitizma in volje do moči. Avtor opozori na organizacijske in vsebinske mehanizme ter procedure, ki študente vzgajajo v oportunističnem duhu konformizma, hkrati pa jih silijo v delovanje, temelječe na osnovi volje do moči. Okrca tudi študentsko organizacijo v Ljubljani, saj poleg finančne samostojnosti v

tej srenji študentskih funkcionarjev in bodočih politikov ne vidi kakšne posebnega akterja za spreminjanje univerzitetne kulture ali vplivanje na oblikovanje visokošolskih politik.

Pred koncem pa zbornik prinaša še empirično raziskavo - anketo med 5-odstotnim reprezentančnim vzorcem pedagoških delavcev na univerzi. Od 125 univerzitetnih učiteljev (asistentov, docentov, izrednih ali rednih profesorjev), katerim so poslali ankete z vprašanji o moči na univerzi, se jih je odzvalo 78, kar pomeni, da se je že v začetni fazi raziskave dogodil skoraj 40 odstotni izpad. Ta izpad pa pove veliko tudi o zainteresiranosti univerzitetnega pedagoškega kadra za raziskavo, s katero so avtorji vpraševali med drugim tudi o tem, kako dojemajo pojem moči, oblasti, znanja in znanosti ter katere so formalne in neformalne oblike moči v njihovem delovnem okolju. Avtorje raziskave so zanimala tudi razmerja moči med učitelji in slušatelji, kako se kaže ta moč, ter ali je moč odvisna od pripadnosti različnim organizacijam zunaj univerze.

Nekateri odgovori, ki so jih dobili, so zelo zanimivi. Tako se vidi, da pedagoški kader izhaja predvsem iz urbanega, socialno relativno dobro situiranega okolja (lahko bi rekli višji srednji družbeni sloj). Pri vprašanih o definicijah moči, oblasti in znanosti so se anketiranci pokazali za izrazite moderniste, ki se čuti za svoje pedagoško delo odgovorne predvsem sebi, nekoliko manj pa tudi študentom. Za kadrovske reprodukcije univerzitetnih struktur in povzpenjanje po hierarhičnih lestvicah po mnenju anketiranih največkrat zadošča intelektualna mediokriteta, po mnenju univerzitetnih pedagogov se znotraj njihovih institucij (ki so, naj samo spomnimo, tudi ene pomembnejših institucij širše družbene skupnosti) najlažje napreduje in/ali prosperira z izkoriščanjem zvez in oblik neformalizirane moči.

Skladen z aktualno habilitacijsko politiko ljubljanske univerze je relativno velik pomen, ki ga anketirani pripisujejo mednarodnim raziskavam in združenjem, relativno velik vpliv na statusno moč pa se pripisuje tudi zadovoljnim uporabnikom znan-

stvenikovega dela. Zase pa govorita tudi podatka, da je skoraj polovica univerzitetnega pedagoškega kadra nezadovoljna z izhodiščno plačo ter ocena, da področja ekonomije, prava in medicine prinašajo največ statusne avtonomije, ugleda in privilegijev. Kaj o zborniku reči na koncu? Teoretičnemu delu publikacije, zlasti nekaterim člankom, bi lahko očitali naivni idealizem in intelektualni narcisizem. Nekateri članki so inspirativni, ravno prav kritični, a kaj, ko smo imeli priložnosti spoznati, da pridigarji pogosto ne živijo svojih pridig. Tako je bil eden od avtorjev nekaj časa sam minister za šolstvo, njegova politična kariera se kaže tudi v tokratnem sholastično obarvanem pisanju, ki izveni nekam v prazno. Gospoda Jelovca pa zanese v njegovi etiški zagnanosti, a kaj, ko že pri svojem siceršnjem 'direktovanju' na relativno sproščeni instituciji, kakršna je Radio Študent, ne izvaja peripatetičnih, na papirju kar pozitivnih in pogumnih konceptov ter idej. Velja pa, da je potrebno pozdraviti vsak konstruktivni predlog ali nasvet, ki nas utegne popeljati iz t.i. krize univerze, če se bo tega podjetja kdo v bližnji prihodnosti celostno lotil.

Z empirijo pa tudi vemo, kako je: lahko jo uporabiš v take ali drugačne namene, zelo težko pa ji zagotoviš utemeljenost in refleksijo tako opevane realnosti. Že dejstvo, da knjiga, ki išče pot onkraj obstoječega predstavlja stanje duha na univerzi, nosi na mestu naslova retorično vprašanje, pove veliko (si lahko mislimo, da se je tudi avtorjem oz. naročnikom že zavrtele). Ne glede na potencialne vrtoglavice pa je zbornik Ali se univerza vrti v krogu svoje moči? knjižna izdaja, ki bi morala biti zaradi vsebinske konkretnosti in razvojnih nastavkov na policah vseh univerzitetnih učiteljev, kar pa je glede na majhno število izvodov - samo 1000 - le pobožna želja. Še bolj naivno pa bi bilo najbrž pričakovati, da bodo v žaru kritičnega preizpraševanja o življenju, delu in svojem mestu na univerzi, po njej segli osrednji uporabniki 'univerzitetnega servisa' - študentarija. Za podajanja na te poti jih skoraj nihče več ne vzpodbuja.